

DPN S769

Title: महिम्न स्तोत्र MAHIMNA STOTRA

Run. No. 6460

Cat. No. 35

Micro. No.

Subject *styan* / *स्तोत्र टीका*
comment

Religion: Hindu / Bauddha

Language: Skt. / New. / Nep. / Skt. - New. / Maith. - New. / New. - Nep. /

Size in cms. 26.8 x 13

Folios 17

Lines (in a page) 9/13 irregular

Compl. / Incompl.

Chapt. / act /

Author / translator *गंधर्वराज पुष्पादन्ता*

Scribe / donor

Date: NS / SS / VS / KS 1933

Puspa danta
gandharvraj

Ruler / place

Script: New. / Dev. / Bhuj. / Ran. /

Illus.:

Material: palmleaf / paper / thyasaphu / one side yellow

Condition: fine / damaged by worms, rats, water /

Beginning, colophon, post-colophon:

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ ईशानं सर्वविद्यानामीश्वरं मन्त्रार्चनीं पातेम ॥ नमामि श्रीमहादेवं सर्व
देवोत्तमं प्रभुम् ॥ १ ॥

समाप्ति / Colophon - Post-Colophon

"३९" इति श्री विष्णुसहस्रनाम स्तोत्रेण समाप्तम् ॥
श्री गुरुभ्यो नमः

इति श्रीमत्सुखल शोके प्रसिद्ध श्रीमद्भास्कर वैशंखेन महोदये सम्पन्न सकल विद्यानिधि भूत
श्रीमन्नृसिंह मह महोपाध्याय गुरुजेन राम कृष्ण गुरु सङ्गतेनाहो वलेन श्री विष्णुदेव चरण
पद्मजनेन निधनेन विचिता श्रीमन्मोहिनी साव व्याख्या समाप्ता कल्पलता ॥ ॥
श्री सत्वा १९३३ भाद्रपद कृष्ण १०/९

टिप्पणी / Remark

एवं आरम्भे ग्रन्थे सूर्यां व्याख्याटिका न्यायान्यायां तथा महिमा स्तोत्रम्

मूळ पत्र वृत्त्युद्देश्यं दृष्टुं वाक्यं तथा गुरु ५

In this codex Sanskrit commentary texts are preceding
main Sanskrit Hymn text.

२५ औद्योगिक सेवा २५

१७

भीगरोशायनमः॥ ॥ ईशानं सर्वविद्यानामीश्वरम्यावतीकतिम् ॥ भजामि श्रीमहादेवं सर्वदेवोत्तमं प्रभुम् ॥ १ ॥ व्यालमालमनतामल
भालं शूलपालममला मलशीलम् ॥ कालकालसकलं कलयामोलीलयानमनुबेलमलीलम् ॥ २ ॥ महेश्वराधनं तशीलश्रीम
महिम्नोर्ध्वविवारलीनः ॥ प्रहोबलः पूजितं कालकालो महिम्नदीकाननुनेसुशीलः ॥ ३ ॥ श्रीपुष्पदन्तनामागंधर्वविशोधाशिवैक
शरणाभूत्वा शिवप्रसादां हिमवत्पर्वतेतपः कृत्वा स्वतपस्सन्तुष्टे शङ्करेशिववरणासुरहं श्रीकलदलादिभिस्समभ्यर्च्य शङ्करं
स्तोतुमिच्छुः शङ्करगुणानामनन्तेनाप्रमेयत्वाद्गुणकथनरूपस्तुतिरारामशक्त्यमित्याशङ्क्य स्वानोदयस्य कथ्यस्तोतुमाभते

ॐ पुष्पदन्त उवाच ॥ महिम्नपारान्ते परमविदुषो यद्यसदृशीस्तुतिर्वृक्षादीना
मपितदवसन्नास्त्वयि गिरः ॥ अथावाच सर्वस्वमतिपरिणामावधिगुणान्म
माप्येषस्तोत्रे हरनिरपवादः परिकरः ॥ १ ॥

महिम्न इति ॥ हे हर ॥ आध्यात्मिकाधिदैविकादिसकलदुः
खनिवृत्तिकरसर्वदुःखनिवर्त्तकत्वेनैव श्रुतिस्मृतीतिहासपुराणादिषु प्रसिद्धोऽसितथाचमदुःखहरणोपार्थक्येन व्यापारनकरिष्य
सीति भावः हे हर तव महिम्नः परम्यारममविदुषः एतावानेव श्रीमहादेव महिमेतीयनामजानतः कर्त्तरिषष्टी अज्ञकर्त्तृकास्तुति
र्यदि असदृशी अयोग्याततर्हि वृक्षादीनामपि गुणकथनरूपागिरस्तुतिसकलवेषान्तागोचरेऽवसन्ना अयोग्या एवेति भावः

शिवः
१

वृक्षादीनामपि त्वदुगोयताया अज्ञानात् इयताया अभावेऽज्ञाननमुचितमेव ॥ अन्यथा तेऽयामपि भ्रान्तप्रसङ्गात् तथाच श्री
शिवरहस्ये वृक्षवाक्यम् अपारगुणानीशो वेदानामप्यगोचरः त्रिनेत्रः केतवास्तुत्योगगान्निर्गुणोपि सन्निति अथय
द्येवं वदसि स्वमतिपरिणामावधि स्वस्यमतिपरिणामो ज्ञानविषयतास एवावधिर्मयोदायवेति कियविशेषणस्त्वज्ञानेन
यावद्गुणजातं विषयीकृतत्वावद्गुणान् वदस्वोपि स्तोत्ररुदवाच्योऽनुयातमनीयः सावाक्युपपत्तमाज्ञेयाया शिवस्तु
तिरूपिणी सधन्यो यस्य वचनमहेशगुणगोचरमिति श्रीशिवरहस्ये नन्दिकेश्वरवचनम् ममाप्येषपरिकरः आर

अतीतः पन्थानन्नवचमहिमावाऽमनसयोरत द्वावृत्त्याय अकितमभिधत्ते श्रुतिरपि ॥

अः स्तोत्रेस्तुतिविषये निरपवादोऽज्ञकर्त्तृकत्वेन न दूषणीयः स्वज्ञानुसारेणानुरूप एवेति भावः एतावता अविज्ञेयाऽप
रमहिमो मापत्तिर्मया ज्ञानानुसारेण स्तोतव्य एव सतावता स्ववाक्यगुणा भवतीति भावः ॥ १ ॥ भूयोप्यननाप्रमेयगुण
वत्त्वेन स्तोतुमशक्यं ज्ञात्वा शङ्करं स्तोति ॥ अतीत इति ॥ हे हेरेत्यध्याहारः तव महिमावाऽमनसयोः पन्थानं विषयत्वम
तीतोऽतिक्रान्तः च पदमवधारणार्थकत्वेनातिक्रान्त एवेत्यर्थः अपारत्वात् तथाच श्रुतिः यतोवाचो निवर्त्तने इत्या
दिवागविषयत्वे श्रुतेरपि तत्र प्रामाण्यनस्यादित्याशङ्क्याह श्रुतिर्वेदापि च कितं भीतं यथास्मात्तथा अभिधत्ते शि

वमहिमानङ्कथयिष्यतिपादयतिः अपारगुरासमुजोमहोरुडोमयाऽविदितवृत्तान्ततयाकथयिष्यतिपादनीयइतिभयम् कथम
भिधत्ते अतश्चाहसातनतद्याहतिस्तया अभेदेनेतिवाचत् सर्वोबैरुः सर्वङ्गुत्विदम्बलेत्येवकथयिष्यतीत्यर्थः एताव
तानश्रुतिविषयत्वंशिवगुराणामशेषाणामशेषेणेत्यर्थतथाचसतादृशकृतिनामप्यगोचरोमहिमाकस्यस्तोत्रव्यः क
र्त्तरिषष्टी केनापिस्तोत्रमशब्दइत्यर्थनिर्गुणः सस्तोत्रमशब्दएव सगुरास्यास्तोत्रमन्त्रेकारणमाह

सकस्यस्तोत्रव्यः कतिविधगुराः कस्यविषयः पदेत्तर्वावीनेपततिनमनः कस्यनवचः ॥२॥

कतिविधा अतन्प्रकारगुराणयस्मिन्सतथा अमितगुरात्वादेवसोऽस्माभिरत्यज्ञेसस्तोत्रुन्नाह इतिभावः निर्गुणस्यस्तोत्र
मन्त्राभावेहेतुमाह कस्यविषय इतिनकस्यापिविषयोनिर्गुणात्वात् तस्मादस्तुत्तराएवेत्यर्थः एवन्तीहिकथंस्तोत्रप्रवृत्तिरि
त्यतश्चाह पदेन्निति अर्वावीनेपदेउपासकानुग्रहायलीलास्वीकृतपरममङ्गलरूपेकस्यविषयोमनोनपततिनप्रविशति
कस्यवचोनप्रविशतिकस्यनचोनप्रविशतिपरन्तु सर्वस्यापिभवदुत्तुहीतस्ममनोवचोपिप्रविशतीतिभावः ॥२॥

शिवः
२

नचेवंस्तुत्येवोपिपूर्वतशिमरोरपरारमरास्यत्वात्तयास्तुत्याकथनुष्टिस्तुष्टाविनानफलामितिअर्थेत्वाशङ्कस्तुतिसार्भक्यन्दरी
यवस्तोतिमध्विति हेबलनवुस्लादित्रभोसुरगुरोर्दहस्यतेर्बलणोवावागानीतवसर्वज्ञस्यकिंविस्मयपदमत्कारावहत् किंज्ञाद
क्षेपेसुरगुरोरपिवाणीतवनचमत्कारवहेतिभावः तत्रहेतुगर्भविशेषणमाह तववकीदृशस्यमधुवत्स्फीतामधुराः परमतिशयेनाम
तयथास्यान्नथावाचोवेदादिनाचोनिर्मितवतः यत्रसुरगुरुचतुर्मुखादिकारणपिनचमत्कारावहतत्रास्मद्वारायाः कावात्रैतिभावः

मधुस्फीतावाचः परमममृतनिर्मितवतस्तववत्सकिंवागपिसुरगुरोर्विस्मयपदम् ॥

ममत्वेतांवाणीगुराकथनपुराणेनभवतः उनामीत्यर्थेस्मिन्पुरमधुनवद्विर्व्यवसिता ॥३॥

तर्हिअलमायोसैः किमनयाऽसदृशस्तुत्येत्यतश्चाह ममत्वित्यादिनाहेपरमधनविश्रयानकभवतोऽनन्तगुरास्यगुराकथनप
रायेनेतांस्वीयांवाणीम्युनामिविशदङ्करोमीत्यभिसन्धिनाएतस्मिन्नर्थे ममवद्विर्व्यवसिता ननुचमत्कारावहस्तुत्याभव
त्तरङ्गयामीत्यभिसन्धितेत्यर्थः ॥ ३ ॥

एवंस्तुत्यन्तनिरूपकेचिद्विषयाऽस्यवाशिबवैभवेविदमानाअन्यथावदन्तितामिराकुर्वन्स्तौतितवेति हेवरदभक्ताभी
क्षितप्रदयत्नवैश्वर्यनतजगदुदयराक्षप्रलयकृत् जगत्जननपालनसेहारकृत्त्रयीवस्तुत्रयाणांवेदानानात्ययेणाप्रतिपा
द्यमृगणभिन्नासुसत्तादिगणैरुपकृतासुनतुवस्तुगत्याभेदइत्यर्थः तिस्रस्तनुषुभवमदहराव्यासुमूर्तिषुविविच
यस्तस्यकटीकृतमिति यावत् अनेनसर्वप्रमाणाप्रमितमैश्वर्यमित्युक्तम् अस्मितवैश्वर्यमभमानान्नास्तिभयम्

तवैश्वर्यंयत्तज्जगदुदयराक्षप्रलयकृत्त्रयीवस्तुव्यस्तनिसृष्टगणभिन्नासुतनुषु ॥
अभयानामस्मिन्वरदरमणीयामरमणीविहन्तुम्याकोशीविदधतइहैकेजडधियः ॥४॥

इहत्यागांयेआनेतेषामभमानामध्येजडधियोमन्दज्ञानाः अरमणीममङ्गलाम्याकोशीसामान्यतोव्याकोशस्ताक्षेप
मुच्चैर्वचनन्त्यातिहारेव्याकोशीमहेश्वरेणसर्गादिकर्तेतिवाणीमित्यर्थः तांविहन्तुमेकेसुरायास्तिकारमणीयाः
म्याकोशीशिवस्सर्गादिकर्तामर्वोत्तमइत्यादिवाणिविदधते इयंवाणीरमणीयासर्वमङ्गलदासोमः पवतइत्यादि
कृतिभिश्चाङ्गुरस्यसर्वकर्तृत्वमितिपाद्यशिवविरोधकानिराकुर्वन्तीत्यर्थः ॥४॥

शिवः
३

शिवदेविगाः कीदृशीम्याकोशीविदधतइत्याकाङ्क्षायांनोप्रदर्शयन्स्तौति ॥ किमीहइति हेवरदेत्यध्याहारस्त्वयिविषयेऽ
यङ्कृतकस्त्रकाभासः कांश्चिद्विधोऽसृष्टुदीनजगतोविश्वस्ममोहायान्यथाप्रतिपत्तयेसुखरयतिवाचातान्करोति कीदृशे
त्वयिअतर्क्यन्नर्कागोचरमेवैश्वर्यस्यतस्मिन्त्वयियः कश्चितर्कः प्रमाणावनुकूलः कर्तृकः किमीहइत्यादिरूपः सधानाम
हेध्वरस्त्रिभुवनंस्जज्ञतीति सिद्धान्तमनूयतत्रदूषणमाह सखत्वित्यादिनाकाईहाइकाअस्येति तथाकः कार्यः अवयवसन्ति
वेशविशेषशरीररुर्तरूपमस्येति तथाकउपायस्सहकारिकारणमस्येति तथाक आधारेऽधिकरणमस्येति तथाकिमुपा

किमीहः किंवायस्सखलुकिमुपायस्त्रिभुवनहिमाधारोधातास्जनि किमुपादान
इतिव ॥ अतर्क्यैश्वर्येत्वय्यनवसरऽस्थोहतधियः कृतर्कोयङ्गांश्चिन्तयति
मोहायजगतः ॥ ५ ॥

तानंसमवायिकारणजगदाकारेणपरिणतमस्येति तथाचशब्दः शङ्कान्नासमुच्चया
र्थः इतिशब्दः प्रकारार्थः किंशब्दस्सर्वशब्देषुकलालो घटं कुर्वन्वशरीरेणाभिव्याप्रिप्रमाणेनवक्रधमरादिष्वेष्टयाजलसू
त्राद्युपायेनवक्रादावाधारेमदमुपादानभूतांघटाकारं करोति तथाजगत्कर्तापिवाच्यः तद्यावकलालवदनीभारएवशिव
पाङ्कसुरवाशयः एतादृशइर्भगोदीरितस्त्रकोऽनवसरऽस्थोनवसरऽवकाशोऽस्येत्यनवसरः अतएवइस्थोऽसृष्ट्वेन
स्थितः अचित्तमहामहिमवैभवेत्वयित्तकृतर्कोऽवकाशइत्यर्थः ॥ ५ ॥

एवं प्रतिपन्नं तर्कं स्मरित्वा तु कृतं तर्कं मुद्रापत्तौति अजन्मान इति हे सर्वदेवाधिदेव अवयववन्नोपिलोकाः क्षित्यादयो महीमहीध
रनदनघाविब्राह्मणः किमजन्मानो जन्महीनाः किन्तु जन्मा एव तर्कः तथा जगताम महीमहीधरादीनां भवविधिर्निरधिष्ठातारः
तारमनादित्यानेष्वेव भवति किन्तु पेक्षैव भवतीत्यर्थः तथा च कार्यत्वेन सकर्तृकत्वात् मानेन रविदिनमिति भावः तथानीशो वा
महादेवाद्यो वायदिकर्यान्ति हि भुवनजननेकः परिकरः का सामग्री अनीश्वरस्य स्वशरीररचनामप्यजानतो विविधनाना भुवनक

अजन्मानो लोकाः किमवयववन्नोपि जगतामधिष्ठातारः किं भवविधिर्नादित्यभवेति ॥
अनीशो वा कुर्याद्भुवनजननेकः परिकरो यतो मन्दास्त्वाम्प्रत्यमरवरसंशेरत इमे ॥ ६ ॥

रागासम्भवादीश्वरस्य भुवनरचनाङ्गोतीति भावः अनेनार्थान्नरतापहता एवकार्यत्वेन सकर्तृकत्वे साध्यमाने पक्षधर्मतावला
सर्वज्ञो नित्यज्ञानवान्महेशस्त्विति हि निधाय शक्तिः तदोयान्नरान्निराकुर्वन्नुपसंहरति यत इति यत एव सर्वप्रमाणासि
द्वस्त्वन्नस्त्वमन्दा विवेकाङ्गो यरा इमे ये चाम्प्रतिसन्देहवन्तः किमुत विपर्ययवन्न इत्यर्थः यतो वा इमानि भूतानि जायन्त
इत्यादिभ्युत्पन्नेस्सोमः पवत इत्यादिभ्युत्पन्नैरपिरङ्गः स्य जगत्कर्तृत्वात् निर्णीतमिति भावः ॥ ६ ॥

शिवः
४

एवं महेश्वरविभुवास्तिरक्तस्य सर्वप्रस्थानानाम्महेश्वरस्य तात्पर्यसाक्षात्परम्यावेति वदन्तीति त्रयीति हे अमरवर नानाविधाः पथानो
नानापथाः ऋजुवश्च कटिलाना पथानां नुवन्ने भजन्तीति तथा एवामधिकार्यनधिकारि साधार
णानां नृणां तत्र तत्रोदीरितसाधनाचोरे साक्षात् परंपर्यावात्त्वमेवैको गम्यस्त्वैकैवैरागातव्यः नन्वस्यः कश्चिदनीश इत्यर्थः अस्मिन्
पेक्षेष्टान्माह पयसामर्णव इव शिवपूजेन निरतानां साक्षात्त्वमेव प्राप्यः यागादिनिरतानामन्तःकराभुङ्क्षितारतस्येन परम्परया घटकु
ह्याम्भवात्सायेन कथञ्चित्त्वमेव प्राप्य इति भावः ननु साक्षात्तुर्विधपुरुषार्थप्रदमुपाकान्नादिव्यवहारकमतपरिभजनं विहाय किं

त्रयीसारव्ययोगः पशुपतिमतं वैधन्यमिति प्रभिन्ने प्रस्थाने परमिदमदः पथमिति च ॥
रुचीनां वैचित्र्याद्भुङ्क्षितानां पथानुवाङ्मृणा मेको गम्यस्त्वमसि पयसामर्णव इव ॥ ७ ॥

कटिलम्भार्गुर्गम्यतन्न इत्यत आहः प्रभिन्न इति प्रस्थाने इदमप्यथमदः परम्यथमिति रुचीनां वैचित्र्यात् तत्र तत्र प्रस्थाने इदमे
वममहिततममित्यादीन् विविधाराणामनेकप्रकारत्वात् प्राक्तनसंस्कारवशेन ऋजुवश्च कटिलानिश्चयासामर्थे कटिलोपि
शिववराणकमलभजनानि रिक्ते किमिति ऋजुवश्चान्नाप्रवर्तन्त इति भावः प्रस्थानमेव दर्शयति त्रयीति त्रयीशब्देन वैधन्य
यवाविनातुपलक्षिता अष्टादशविधा विवक्षिताः आस्तिकानामेतावन्मेव प्रस्थानानि न च नास्तिकप्रस्थानान्यपि कुतो नोच्य
न्त इति वाच्यम् वेदवाक्यत्वादिभ्यः प्रस्थानानानेवाम्यम्यायापि पुरुषार्थतुपयोगित्वेनोपेक्षणीयत्वात् इह तु साक्षात्परम्या
यावापुरुषार्थोपयोगिनाभेदो दर्शितः एतावता विविधसद्भिद्योदितोपायेस्त्वमेव प्राप्य इत्यर्थः ॥ ७ ॥

एवं सर्वशरीरेण शिवस्वरूपं स्वमत्तु सारेणानि ह्यतदेवावर्चीनं पदं स्तौति. महोक्ष इति वरं महोक्षो महोसि सूर्यं च दुर्गाप्ररूपाणि
तेजोसि अक्षीणि यस्यासौ महोक्षः इति यदपि तव नाम फणिनो ज्ञातवन्तः फरागतौ सर्वगत्यर्थं ज्ञानार्थं अयमर्थः फराग इति पाठे
यस्य तदिति पाठे तु यथा व्यवहारस्तौ चेति भातुः फरागः स्तोत्रारूपं तथैव महोक्ष इत्यादिना मानितुं महोक्षो वदद्वयभः खड्गो गेश्च
विलुप्तोः परशुः परश्वधः अजिनं गजकृत्तिः भस्मलेपविशेषः फरागः सप्याः कपालं नृशिरः बन्धस्तुरास्तान्नामृद्धिं विदधतीत्यन्वयः
बन्धव्यर्थकः तवेत्येवमिथा योग्यमनुवृत्तनीयम् खड्गः खड्गः भूस्तस्या अङ्गः साधनं नोक्षितिकर्त्तृति यावत् इति इदं पितव
नाम फरागः खड्गः शिवस्मृतिपरत्वः धर्मिति चेत् उक्तं च शिवरहस्ये समुद्रपरिवारवडासंज्ञेन वनकाननातदङ्गः शङ्करस्तस्मान्ने

महोक्षः खड्गः परशुरजिनभस्म फरागः कपालश्चेतीयत्तव वरदत्तत्रोपकरणम् ॥

तत्कर्त्तृशिवेति परशुः परान्श्रुगानीति परशुः शृङ्गिण्यामाः परयोः रवतिश्रुपारिष्ठे सुप्रत्यये परशुरिति सिध्यति परशुरि
वपरयोः परशुर्विभक्तिस्तुत्वावनरकादिप्रदाने तद्विस्तृतिर्यथः परशुरिति पशुपतिनाम उक्तं च शिवरहस्ये संसारविषयस्य परशुः परशु
शिवः तत्संसारशान्त्यर्थं म्यामेवावयसादरमिति अजिनं जिनविद्वज्जः तद्विन्नोऽजिनमिति वाङ्मनाम उक्तं च शिवरहस्ये
अजिनं हि हिताकान्तपूजयन्मृतमानसः अजिनत्वमवाप्नोति जिनस्यादन्त्यादिजः अजिनं शङ्करं साम्बो महोक्ष इति सादरं ये वादि
व्यन्ति ते भूरिसौभाग्यमवाप्नुवन्ति हीति तथा च जिनमिती प्रदपितवनाम फरागः भस्मे तीय दपितवनाम फरागः भस्मेति शङ्कः
रनाम उक्तं च शिवरहस्ये संसारभस्मेनास्मसः शम्भुस्मनातनः तथा च भस्मसंसेव्यमस्मभूषितविग्रहेति सूतसंहितायाश्च भू

शिवः
५

माभोजयिता भोक्ता हविर्भस्मातुभूतसः हकारे ह्मन्त्यस्तो हार्दे ह्त्वावनोवधिः महाभस्ममहादेवो महाभावावभासकः भस्मेनात्सर्वपाया
नाभ्यासननस्पविद्येति कपालम् कसुरवम्यालयतीति कपालः सुरवदस्यर्थः कपालश्च महादेवस्तुवकम्यालययति तथा सति कृतोऽखं
समस्मिन् सुरवपालकं वन्दे कपालमितुत्कासमुनिसुरवमक्षयं संप्राप्यमवरक्षार्थं तत्संशरणं जेत्वादि हिमवतवरो स्कादेव ह् तथैव क
पालं सुरवदं महोक्ष इत्यादियन्त्येकनाम महोक्षः खड्गः परशुरजिनभस्मे तीय दपितवनाम तत्रोपकरणं तस्य स्वेष्टकार्ये स्योपकरण
शास्त्राधनं स्वेष्टकार्यं साधकमिति यावत् महोक्षजिन खड्गः परशो भस्म शङ्करं सदाशिवेति वदता न संसाहयं मुने स्वेष्टकार्योपकरण
नामेकैकं मपीदृशम् सर्वाणि किं न यच्छन्ति ज्ञातानि मुनिसत्तमेत्यादि वृत्तिशिवरहस्ये इदं नवननाम फरागः सुरास्तातामृद्धिं मसाधा
राणीसम्यग्निदधति धारयन्तीत्यर्थः त्वन्नाम फरागो ज्येष्ठानामृद्धिं धारयन्तीत्यर्थः किं दृशी भवदू मराहितामर्जिताम्

सुरास्तातामृद्धिं विदधति भवदू प्रणिहिता न हि स्वात्मारामं विषयमृगतृष्णाश्च मयति ॥ ८ ॥

महेश्वरकृपाकलशेशसम्यग्निश्रयो ज्ञेयो पेड प्रभृतयो देवाः अयमभावः उक्तनाम मध्यस्थमेकैकं भविनामये जानन्ति तेषामसाधार
णीसम्यग्निदधति सर्वनाम ज्ञानवन्नाम पोक्षितसकलार्थदत्त्वमित्यत्र किं मद्रुतमिति नवा दूरपूर्वकं धनदेवो दत्तं मे भूविक्षेप
मातुदत्तैर्भयत्वेनानादरावेत्यत्राह न हीति हियस्मात्स्वात्मारामं स्वेष्टात्प्रतिविदानं दधनस्वरूपे आरामत आक्रोडत इति स्वात्मा
रामस्तत्र प्रमयति विषयो त्यादकः स एव मृगतृष्णाजलवद्धा गृह्यमाण मरीचिका मृगतृष्णा दिनकरास्त्रा तथा च तपस्क
तवा मृद्या यन्नाम जप्ते सुरैस्तत्फलभूविक्षेपमात्रेणैव दत्तं महाप्रभुणा श्रीमन्महेशेन ततः किमत्यादरेणानेष्टत्यादरे वीज
मेव नास्तीत्यनेन महाप्रभुत्वं सूचितं भवति ततोऽधिकः कोपि नास्तीति भावः ॥ ८ ॥

अथ रावणासुरेपि भगवन्मृजानि शतशः शतशः हन्तुं यत्नोतिः अयत्नादिति हेत्रिपुरहरस्थिराया दृढायास्तवसेवाया विस्फूर्जितमिदम्प्रभा
वो यम् कीदृशभाभके शिरांस्तेवप्राप्तिनेवाभ्यन्ति स्तवारचितः कल्पितः पादपद्मयोर्वति रूपहा रो यस्यां सातस्याः रावणेन स्वशिरोभि
शिखराणां पूजा कृतेति शिराणामुपसिद्धिः किंतु विस्फूर्जितमित्यत आह यज्ज्वराणां हन विद्वान्भुजान् राण कण्डूयुद्धमृतातया परवशान्

अयत्नादापाद्य त्रिभुवनमवैरव्यतिकरन्दशास्यो यदा हन भृतराण कण्डू परवशान् ॥ शि
रः पद्मश्रेणी रचित चरणाभोरुहवले स्थिरायास्तव द्रुक्ते स्त्रिपुरहर विस्फूर्जितमिदम् ॥ ११ ॥

सुखाधीनात् अभूतधृतवान् तर्हि राणसम्याय किमिति सा कण्डू न विवर्जितेति चेत्प्रतिभयाभावादिनाह त्रिभुवनम् त्रैलोक्यम् अवैरव्य
तिकरन् विद्यते वैरस्य व्यतिकरः कारणान्दयो दि यं तत्र तथा सम्याय त्रिभुवनवर्ति नो देवगन्धर्वादीन् स्वसेवकत्वेन नीत्वेत्यर्थः तदप्ययत्ना
त् अयत्नेनेव इन्द्रो रागन्धर्वाद्यो रावणास्य विविज्जोर्भया कर्णस्त्वयमेव स्वस्वदयोदिकन्यकवन्त इत्यर्थः तथा चानायासेन निजित
त्रिजगतो विरावरास्य भुजकण्डू न शान्तेमेव शो र्पाति शयो भव इत्येव प्रभाव इति भावः ॥ ११ ॥

शिवः

एवं राणाभक्तिवशात् युगहं प्रदर्शयन्तीति अमुष्येति हेत्रिपुरहर अमुष्यरावणास्य प्रतिष्ठास्थितिः त्वयि अलसम्यन्दं यथास्यात्तथाचलि
तं कल्पितमङ्गुः दृष्टयेन सतथा तस्मिन्सति पातालेप्यलभ्या आसीत् येवंच तत्पादाङ्गुः च चलतमात्रेणो वतस्य शौर्याभिमानाधः प्रवेष्टो
ऽसम्यपरिहार आसीत् अमुष्यक्रिदुर्वतः तस्कीडास्थानके लासे भुजसमूहं वलाद्विक्रमयतः सुजसमूहमतिशोभेण व्यपारपतके लासे
समुत्पाद्यतेप्यामिति भुजव्यापारदुर्वत इत्यर्थः कीदृशभुजवने त्वत्पूजया आशंसारं वलं येन त्वत्सादृशान्तराप्पत्तद्विषमसितित्या
द्यनीत्यहो हतघ्नता कलासमुत्पाद्य शिरसि धृत्वा गन्तुमुद्युक्ते सति रावरो तदधोगमनाय महेश्वरस्तवाङ्गुः दृष्टं लीलाया व्यापारयाभासे

अमुष्यत्वेवासमधिगतसारभुजवने वलाके लासे पितृदक्षिवसतौ विक्रमयतः ॥ अतभ्या
पातालेप्यलसचलिताङ्गुः शिरसि प्रतिष्ठा च य्यासीद्भवमुपचितो मुस्यतिखलः ॥ १२ ॥
यद्विस्त्रा म्गो वरद परमो ज्ञेयसिती मधश्च के वाराः परिजनविधेय त्रिभुवनः ॥ नत
त्रिजन्तस्मिन्वरिवसितरित्वच्चरणा योर्न कस्याप्युत्तये भवति शिरसस्तव्यवनतिः ॥ १३ ॥

तिशिराणां प्रसिद्धिः ननु शङ्करपालव्यैश्वर्यकथं शङ्करविद्यतवानित्यत आह भुवनिश्चितं स मृदु सन्वतः कृतघ्नो मृदुतिस्वोपचयक
मपिन गणापतिर्यथः ॥ १२ ॥ एवं शङ्करविषयेऽद्वतस्य हानिस्मदर्शयामुनोऽवनतस्य समुन्नतिस्मदर्शयन्तीति यदिति हे वरद इन्द्र
स्य परमो ज्ञेयसिती मधश्च के वाराः कीदृशः दासवद्विधेयं वशं त्रिभुवनं यस्य सः अस्मिन् आरोहणं तच्चित्रं कीदृशं तच्चरणा यो
र्नमस्कर्तारिऽऽसम्पत्तयेऽथः करणान्ते महेश्वरारणारचिन्द कृतनमस्कारस्य नमस्कारं फलं किन्नेकदेशे शोभायामित्याह त्वयिविषय
ये शिरसोऽवनतिर्नमस्कृत्या कस्यैवोन्नत्येन भवति किन्तु सर्वारणेवोन्नति अभूति तत्र दम्पित फलानि जनयितुं समर्था भवत्येवेत्यर्थः ॥ १३ ॥

अधुना कालकूटसंहरदशयस्त्रोतिः अकारोति हे विनयनसोमसूर्याग्निलोचनकालकूटारब्धविषंसंहतवतस्तवकरोयः कल्माषः कोलिमा आ
सीत् सतवकरोऽश्रियंशोभान्कुरुत इति किंतु कुरुत एवातु किमिति कालकूटमुपसेह तवानित्यत आह अकारोऽसमये बुलाणनीशस्त
स्माच्च किनाभीतादेव विष्णुवृक्षादयो सुरः कवेरादयस्तेषु कृपादया कस्याविधेयस्य वश्यस्य ननु कल्माषः करोति अश्रियं कथं न नोनीत्यत आह
अहो आश्रये लो कस्मभयन्नस्य भद्रः प्रथमस्तत्रमसनमिच्छा विद्यते यस्यासौ तस्य विकारः कशीयकालिमापि प्रशंसनीयो विभूषणायेत्यर्थः
॥१४॥ ॥ अथ कामनिधनदशयस्त्रोतिः असिद्धार्था इति हे ईशयस्य स्वरूपं जयनशीलस्य विशिखावाणास्मदेवासुरनरे देवादि संहिते

अकारा उबुल्लास उक्षयचकित देवासुररूपा विधेयस्यासीदृष्टि नयनविषंसंहतवतः ॥

सकल्माषः करोतव न कुरुते न श्रियमहो विकारोपि श्लाघ्यो भुवनभयभद्रव्यसनिनः ॥१४॥

असिद्धार्थानैव कचिदपि स देवासुरनरे निवर्तन्ते नित्यं अगते जयिनो यस्य विशिखाः ॥

स पश्यन्ती शब्दामितरसुरसाधारणमभूत्स्मरस्मर्त्तव्यात्माना हि वशिष्ठपथः परिभवः ॥१५॥

जगति वैलोकोऽस्मिन् कश्चिदप्युत्तुष्टा असिद्धार्था अकृतकार्यानि निवर्तन्ते अपितु कृतकार्यासु निवर्तन्ते इत्यर्थः स ईशोपित्वा सर्वदेवतसा
र्वभोग्यपितरसुरसाधारणतुल्यमप्यनः स्मर्त्तव्यात्मा स्मरणीयशरीरोऽभूत् भस्मीभूतशरीरो जात इत्यर्थः सर्वदेवादिदेवत्वपीतरसुरतुल्यद
र्शनमपि सर्वधानर्थहेतुः कावार्ता परिभवादेरिति भावः अत्रैकमुक्तकन्यायमाह हियस्मान् वशिष्ठजिते द्विये च न्येचपि परिभवः पथो
हितो न भवति किमु न स्मरुता मरशिरोरत्नप्रभासद्घटितदिग्वापदप्रेतव्यतीति भावः ॥१५॥

शिवः
८

अथ शङ्करस्य ताण्डववर्गायस्त्रोतिः महीति हे ईश जगदक्षायै न नदीसि भक्तानां त्वदीयताण्डवदर्शनस्मरणादिना सौभाग्यदानाय नायकः तेषां जगती तु त्वत्ता
ण्डवेन संशयिते वभवतीत्याह पादाघाताघराघातात्सहसा ग्रीष्मं संशयपदं सङ्कटममस्वरूपेणावस्थानं दिनमिति दुःखममहीवृजतिविज्ञाः पदमन्नरिक्त
मभुजापवपरिधाशिखीक्ष्णदराडाक्षैर्धर्म्यादिः रुयाः पीडितो गृहगणानक्षत्रममूलोऽवतन्त्रथा संशयपदं मुनेति तथा घोस्त्वलोकः अनिष्टताविशीर्णाः
यानदास्ताभिर्ताडितं नृपस्थानं देशो यस्याः सामुद्रदेर्देस्थमनुस्थत्वं याति एवं लोकत्रयस्य संशयो दर्शितः न त्वेव अगम्योऽसम्भावितोऽन्ता

महीपादाघाताघराघातसहसा संशयपदं मयदं विद्वोर्धाम्यदुजपरिघरुगायहगराम् ॥

मुहुर्घोर्देस्थं यात्यनिभृतजटाताडिततटाजगदक्षायै त्वन्नटसिननुवां मे वविभुता ॥१६॥

न नपि सर्वज्ञो मे देशः कथमीदृजगदुद्वेगकरताण्डवे प्रवृत्त इत्यत आह ननु अहो विभुता वां मे वलोकानां मयतिकुलैव अनुकूलापि किं विप्रति
कूलैव भवत्येवेत्यर्थः दृश्यते हि स्वल्पेपि गजनिस्वेदशरक्षणाय स मेने स चरितकश्चिदुपपन्नः किमु त श्रीमन्महेश्वरे प्रणमस्विला मरमो
लिमन्दारकुन्दसुन्दरगन्धसंस्पृष्टिपादारीविन्ददिग्गन्धेनाण्डवे प्रवृत्त इत्यर्थः ॥१६॥

अथ महाप्रलयजलधारणान्दर्शयन्तीति विषयिनि हेइशतवदिमं सर्वनि यन्त्र पञ्चारीरुतमहिमसर्वोक्तमिति उन्नेयमूनीय
मन्त्रवपुःसर्वोक्तमिति तावनापुनेतुं शक्यमनेत्येवमागन्तरपेक्षेयकारार्थः इति शब्दः प्रकारवाधीतमेव प्रकारान्दर्शयन्ति विषय
दिसादि विषयकाशब्दाशब्दादयतीति विषयापी नारागणोनक्षत्रमूहेन युगितावर्जिता केनोक्तमरुचिः स्वसन्तथापरातादशो वारास्य
वाहस्तवशिः सिद्धयन्तलघुदृष्टः एषो जलविन्दोऽपि लघुतरः एष तलघुस्त्वयं वदष्टः तेन प्रवाहेन जलधिवलयन्त गद्दीपाकारः तं दृष्ट्वा हि मशरी
रवन्तान् यजगन्निमित्तमित्यर्थः अनेन महाप्रलयजलधारणो नदिमशरीरवन्तात्वाजगन्निमित्तमित्यर्थः अनन्तमहाप्रलयजलधारणो नतव

विषयापी नारागणायुगिता केनोक्तमरुचिः प्रवाहो वारांयः पृथगतलघुदृष्टश्चिरसिते ॥ ज

गद्दीपाकारजलधिवलयन्तेन कृतमित्यनेनैवोन्नेयमहिमदिव्यन्तवपुः ॥ ११ ॥

रथः क्षोणी यन्ताशनधृतिरगेन्द्रो धनुरथोरथाङ्गे चक्राकौ रथचरणापरिणामशरशति ॥

दिधक्षोस्ते को यन्त्रिपुरतुरागा माडम्बरविधिर्विधेयैः क्रीडन्त्यो नरबलु परतन्त्राः प्रभुधियः ॥ १८ ॥

दिव्यवपुःमहिमानुमेय इति भावः ॥ ११ ॥ अथ त्रिपुरहन्दर्शयन्तीति रथः क्षोणीति हेइश त्रिपुरतुरागा दिधक्षोस्ते को यमाडम्बरविधिः वाराणां
पुराणां समाहारः त्रिपुरम् तदेव तुरागमनायासविनाशयत्वात् तद्वपुःमिहोक्तमवकोयमाडम्बरविधिः महत्कार्यमुद्दिश्येवाथादिस्त्वेना माडम्बर
विधिमेव दर्शयति रथः क्षोणी पृथ्वीरथरूपेणापरिणामाशनधृतिर्यन्तासारथिः अगेन्द्रो मेरुः कोदण्डस्मो मसूर्यो रथवक्त्रे रथचरणावकन्त्याशिर्विष्णु
शरो वाराः अथोशदस्मर्वत्रवाक्यभेदाभयोननीयः इति शब्दः प्रकारार्थः इन्द्रा मात्रेणा सर्वलोकादहनसमर्थस्य रथादिसाम्यीसम्यादनमाडम्बरमा
त्रमित्यर्थः एवमादिप्यपरिहारमाह प्रभोरीश्वरस्य भियस्तु त्वविशेषाः विधेयैस्त्वाधीनैः पक्षैः क्रीडन्त्यः पराधीनानरबलु अपितु स्वतन्त्रा ए
व तथा च महत्प्रयोजनमन्तराण्येतावान् आडम्बरो मुक्त एवेत्यर्थः ॥ १८ ॥

शिवः

८

अथ विष्णोश्च वराणां भक्तिनाम्नश्च प्रदर्शयन्तीति ॥ हरिरिति हेत्रिपुरहरेरिर्विष्णुस्तवपादयोः साहस्रं सहस्रसङ्ख्याकं मलानां बलिमुपहारं स
हस्रकमलात्मकमित्यर्थः आधाय समर्पयन्ति न कमलमहत्त्वतावेकोने सति विष्णोश्च वराणां परिभजनभक्तिपरीक्षार्थमाहेश्वरैर्यो कस्मिन् कमलो
पहते सति तेन हनेनूने सति निजं स्वीयत्वेन कमलमुदहरदुत्पादितवान् यदेवं शिववराणां कमलपूजनार्थं त्वनेत्रोत्पाटनरूपमाहेश्वरवराणां कमल
परिभजनमसौ भक्त्युदेकस्तेवाया अत्यन्तप्रकर्षश्चकवपुषा सुदर्शनयुक्तगरीरेण परिणतिः कृतः त्रयारणां जगतां रक्षायै जागर्तिसावधानं सव

हरिस्ते साहस्रं कमलवलिमाधाय पदमोयदेकोने तस्मिन्निजमुदहरन्नेव कमलम् ॥

गतो भक्त्युदेकः परिणतिमसौ वक्रवपुषा त्रयारणां रक्षायै त्रिपुरहर्जागर्तिजगता

म् ॥ १९ ॥ कृतो सुप्ते जाग्रत्त्वमसि फलयोगे क्रतुमतां कर्मप्रध्वस्तम् फलति पुरुषा

राधनमृते ॥

वर्तत इत्यर्थः तथा च विष्णुनेत्रपूजिते वराणां विन्दस्य श्रीमन्महेश्वरस्य वराणां परिभजनमेव सर्वसौभाग्यप्र
दमराणां पिकिमुतोत्प्राकमिति भावः ॥ १९ ॥ एवमहेश्वरवराणां सेवयेव सर्वाथवाप्तिमुक्ता तत्र केचिन्महेश्वरवराणां राधनं प्रियेक्षक
मंजनितापूर्वादेव फलमित्याह स्तन्मतमिह एकवन्तीति कृताविति हेत्रिपुरहरेस्तु यज्जनीयम् कृतो यागादिकर्मसि विनाशशीलत्वा
सुप्ते विजीने सति ध्वस्ते सती नियावन् क्रतुमतां यागादिकर्मकारिणाम् फलयोगे कालान्तरभावि तत्फलसम्बन्धेन दर्शयन् यागादिकर्म
फलदानसमर्थो माधवसि प्रकृष्ट एव वर्तत इत्यर्थः ननु फलार्थं मयूमेव जागर्ति किमीश्वरतोत्यत आह केत्यादिप्रध्वस्तं विनष्टं मं पुरुष

सम्रीमलरुद्रस्य पुरुषोवै ६५ इति श्रुतेः आराधनमृतेः विना कृतं तति शिवा राधनमनरा सर्वकर्मदृष्टेः अतोपिराजावेदितुं तस्वशास्त्रादय
 न्ददाति न हित इत्यर्थं पूर्वोक्तं श्रीमन्महेश्वरे प्रसन्ने किमन्यदेवराणीयं लोकसिद्ध्यायादित्यर्थः एवमेव सर्वकर्मफलदाता अतस्त्वां कृतुषु
 श्रौतस्मार्तकर्मसु कृतं दानदक्षिणां सम्यक् श्रुतौ आराधितो महादेवः सर्वोभीष्टप्रदायक इत्यादि श्रुतौ श्रद्धां बद्ध्वा विश्वासं कृत्वा कर्मसु यागा
 दिभुज नोऽप्यपरिहरस्तमर्थं सामग्री को भवतीति शेषः ॥२०॥ अथ शिवभक्तिरहितानां वैदिककर्मोपाशानफलदानीत्याह क्रियेति दक्षो दक्षप्र
 जापतिस्त्वपदि यासु यागादिषु दक्षो यागादिविद्याकृशजः एतेन विद्याबन्धमभिजातिविशेषरासुक्तम् तथाननुभूतां शरीरिणामधीशोरक्षकः

अतस्त्वांसम्यक् कृतुषु फलदानप्रतिभुवं श्रुतौ श्रद्धां बद्ध्वाऽप्यपरिहरः कर्मसु जनः ॥२०॥

क्रियादक्षो दक्षः कृतुपतिरधीशस्तनुभूतामृषीणां मार्त्तियं शरणादसदस्यासुर
 गणाः ॥ कृतुप्रंशस्तत्रः कृतुफलविधानम्यसनिनोक्त्व कृतुं श्रद्धाविधुरमभिवा

रायहिमरवाः ॥२१॥

प्रजापतिनात् एतेन सामर्थ्यमधिकारिविशेषरासुक्तम् इदं शः कृतुपतिर्यजमानः तथामृषीणां
 भूतभविष्यदन्तेमानसैकलार्थं विज्ञानवताम् आदीनामात्विज्यमव्यादिरूपता तथासुरगणाविधुब्रह्मादयस्सदस्या उपदृष्टारः एतादृशसाम
 ग्रीसम्यक्तावपि ततः सर्वदेवाधिदेवात् कृतुफलविधाननित्यादन्तेन व्यसनीतदेकनिष्ठस्तस्यात् कृतोर्योगस्य प्रंशः प्रंशो नाश इत्यर्थः अतु
 फलदानस्वभावोपि त्वमनाराधनेन कृतुप्रंशतानीत इत्यर्थः एतदेव उच्यते ॥ कृतुमिति कृतुः फलदानरिमहत्तरविषये श्रद्धाविधुरमिति
 गृहितं यथा भवति तथा मस्वाः कृतवः अभिवारायाहियागयजमानादिविनाशाय हि महेश्वरे भक्तिरहितकर्मोपाशानिरुक्त्युपायपि भव
 तीत्यर्थः ॥२१॥

शिवः
 १०

अथोदयेन मृग रूपस्य विधेर्वधश्च यन्तेति प्रजानाथमिति हेनाथविधुब्रह्माद्यशेषां मरिचामकतर्वसर्वदेवशिरोमणोर्दनुः पारोर्धुतपिनाकस्य मृग
 व्याधरभसः मृगान्विभ्रतिहृत्तीति मृगव्याधो नुवधकस्तस्येव भसउत्साह विशिषोऽमुं विधिं दिवं स्वर्गं यातुं प्राप्तमपि नक्षत्रमृगशिरानक्षत्ररूपेणा
 परिणतमपि तथा सपत्री कृतम्यसन्ति हितवाणप्रविद्धकायम् अतएव त्रसुजं विभ्यत न त्वजति आर्द्रानक्षत्रं विधिसंहरकोरुद्र इदमिति भीतस्ति
 दृतीति भावः विधिं शिक्षो वीतमाह स्वास्त्रीयादुहितरस्य वीरोहितभूतां लज्जामृगीभूताम्यस्य कृष्णसारस्य वपुषारिरसपिभुमयितुमिच्छु
 मृगीसमो गयोग्यवपुषारिभिच्छूनम् अभिकङ्कामुक्तस्य भनरु एनानि कृतीमपिताः तं सुरतार्थं प्राप्तम् उक्तं शिवरूपे ब्रह्मा रूपवती

प्रजानाथनाथप्रसभमभिकंस्वात्तु हितरुतं रगेहिद्रुतां रिरमयिषु मृगस्य वपुषा ॥

धनुष्यारोर्यातदिवमपि सपत्री कृतममुचसन्ननेयापित्यजतिनमृगव्याधरभसः ॥२२॥

पुत्रं सन्ध्यायौ वनोन्मदाय दृष्ट्वा नुम्यति श्रुक्ते मदनज्वरपीडितः ततः पत्रीमपाहय समातिगपुनः पुनः सन्ध्यां लुप्तमाभे सदासि प्राप्न
 मन्मथः ततोति वीडिता सन्ध्यामृगीयातानतः परम् रेमे विधुर्गोभूता नन्ददर्शनतो हरः ततः पिनाकमारुह्य विधिं हनुदुरोदरः रभसेन श
 रन्नस्मिन् प्रक्षेप्य गृहशरम् ततोमुमोच शरस्त्रादेहस्य त्रसंयुतः प्रविशेद्विधेर्देहचिर्गतश्च सदेहतः ततस्तद्रममेवैवनिहतस्त्वचतुमेव
 नक्षत्ररूपमासाद्य विधिं वीतो धितिदृति ततो विधिबधोत्साहशररूपधरोद्विजाः आर्द्रानक्षत्ररूपेणासद्यः परिणतो दिवि स्वर्गतोपि विधि
 द्या तन्नक्षत्रमयानकम् हतमागतमेतन्मामिति भीतो धितिदृतीति ॥ २२ ॥

एवममेव शरत्कर्मसमभगवा सोमसूर्याग्निर्लोचन इत्युक्तमनः परमतिनिधिद्वयमधिकं मे कुर्वीतास्त्वदेकशरगानतन्योपनलिष्यन्ते त्वद्विषयेऽपि
 एधितस्वास्त्राणामपि ह्यहं न वृत्तं ह्यजनिन फलभा भवति प्रत्युत परमं श्रेयः प्राप्तामीत्याह सतामिति हे विभो सतां वेदविहिताचारनिरतानां वर्त्म
 वेदोक्ताचारपितृसेवनसूपेकीदृशं भक्तिसमधिगम्य भू पितृदेवो भवेति वेदेन बोधितम् पुनः कीदृशं महत्त्वं सहजं स्वभावतः प्रज्ञमिति यावत्तत्प
 क्ताविहाय पुनः किं कृत्वा दृष्टा मुन्मत्स्यकीदृशं विधां स्वस्म्यजनः स्वजनक इति यावत्तत्प्यविषयो गोचरोयः स्नेहः प्रमतेन गृणिता म्बुद्धामेतादृशी
 दृष्टाणां रूपामुन्मत्स्यत्पक्तावयिसकल वेदांत प्रतिपाद्यः पराङ्मुखापराधम्यादेव रोगो द्वेदपूर्वकम्यतरं हंतुं स्वराय न हंतुं सन्निति शेषः त्रिद
 शपरिणामेनामात्वं सम्यादनेनेन यावत्तद्विजस्यो मनुष्यान्वं विजहोत न्याजेत्यर्थः अत्रैवं शिवरहस्याख्यमहापुराणो कथाप्रसिद्धा सा कथानि

**सतां वर्त्मन्यक्ता भ्रतिसमधिगम्य सहभुवं दृष्टा मुन्मत्स्या भुस्वजनविषयस्नेहगुणि
 ताम् ॥ द्विजः कृत्तन्यादेपितरमपराधन्वयिविभो मनुष्यत्वं सद्यस्त्रिदशपरिणामेन वि**

जहो ॥ २३ ॥ रूपते काटकोदरव्यो द्विजश्शिवैकशरणो भूत्वा सर्वदा शिवपूजा निरतस्सर्वशिवार्थं विलम्बेदलसम्पादनाय
 वनयतो ततो विलम्बपत्राणि सम्याग्रहाभिमुखो भूत्वा मध्यमार्गैस्त्र्यम्भुजाङ्गित निरीक्ष्य सायकालीनां शिवपूजां करिष्यामीति मनसि तिष्ठाय
 गोमयेन शिवलिङ्गं विधाय तत्र शङ्करं समर्चयन् स्थितः तदानीं मुत्र मन्वेक्षयन् तत्पिता समागत्य पुत्रेणावाहितं हुमयलिंगमपश्यत् तस्मि
 न्लिङ्गे शरणमश्रित्वा वततस्तत्पुत्रः काटकोदरः पितरमुपराध्मन्वानि क्रुद्धस्मन् वरणाच्छेदने पूर्वकृत्तन्या रोगविषयेन या मास ततश्चोक्तः
 प्रश्नो जातस्तस्मादेन स्वस्मिन्मनुष्यत्वं विजहो देवे भूत्वा शंकरा इह नृवरान् लब्ध्वा शिवपूजां कुर्वीत शरणं भवेत्तस्य सर्वे शिवसंस्तुतो यमतिपाव
 नः इष्टशभाग्यदुर्लभमिति मन्त्रविभिद्युने स्मृता स्थित इति कथा तथा च कृत्तपापो विजिह्वैकशरणो न पापफलभागतस्त्वैवभावेन शिवः सेव
 यति इति भावः ॥ २३ ॥

शिवः
११

अथ परमवर्तिनसदा शिवं शिवानुक्रम्य यास्त्रेणामिना त्वान्मदशयन् प्रतिपादयन्तेति स्तुता वरपति हे परमधन हे यम निरत निस्पृह प्रवाप्त सकलका
 मेत्यर्थः स्वस्वामिना यत्नान्तरापरं देवविशेषस्तद्विद्या आसंशा भवानी सो नृपविशेषेण महेश्वरवशीकराग्रत्या संस्पतयानि मितभूतया धृतेन
 नृपेन तस्मिन्मदनेन नृरावसरे ये पुष्टन्दुर्धृष्टा पिसासा कृत्वा पिदेवी गीरी कृपया परदेष्टुं घटनात् शरीरार्द्धं स्थायनात् त्वामवाप्त सकलकासंय
 दिष्टेण स्त्रीवशमवेति नावातिमदहायुक्तमेव च मुक्तस्यापि युक्तत्वे हेतुमाह हे वरद अत्यन्ता प्राणमपिशरीरार्द्धं कृपया दत्तमिति वरदेति पुक्तं सन्वो
 धनम् तथा च येन शरीरार्द्धमपि तत्तेन स्ववराकमलपरिभजन निरताय किन्तदेयमित्याशयः वत अहो युवत यस्तु रूपा मुग्धा अमलवज्ञाः ॥ २४ ॥

**स्वलावराणां साधृतधनुषमहायतृगावसुरः क्षुष्टदृष्टा पुरमधनपुष्पायुधमपि ॥
 यदि त्वेरादेवी यम निरत देहार्द्धघटनादवैति त्वामदावत वरद मुग्धा युवतयः ॥ २४ ॥**

अथ त्वनाम वरिष्ठस्मरणाभावेणा प्रत्ययमङ्गलप्रदो महेश इत्याह शमशानेति हे स्मरार्वाचिन्मप्रवाहस्पृशभावस्य तवेत्येपि यथायोग्य मनुष्य
 नीयम् शमशाने व्याकीडाका स्यादि महेशमसान प्रदेशेषु विलासः तनुमहाशमशानमेकमेव काश्यपिधान तथा च वरुचवनरुथमिति चेन्मेवममहाशमशाना
 निशीर्षा मङ्किवरहस्याख्य महापुराणो प्रसिद्धानि तत्रैव भवानी प्रतिशिववचनम् काशीदक्षिणा कैलासपराट्रिकपुराणि शिवे महाशमशानानि ता
 नि कीडास्थलानि मे ये ये महाशमशाने सुत्यकदेहमर्चकाः मोक्षनेमोक्षदो तो हवेदेव शान संस्तुतः मोक्षदानम्यदेविकीडाकां च न शोभन एतादृ
 शीयमकीडाशमशाने ये सुसर्वदेवतादि बहू शिवरहस्ये पिशाचा वृत्तिपिन्दादयस्सहवराः सेवकाः ननु ब्रह्मोपेक्षादिनाः यमिशाचेत्वमिति चेत्तेषां

मिश्रावत्तस्य मेवाशिवहस्ये महेशसदसि स्थितान्दिप्रभृतयोगराः दहभुवस्त्रविष्वादीस्नारकासुरपीडिताः तारकासुरद्वेषाजितविर्यासुरास्नरा
शरपत्रमहादेवमनन्याप्रारणाययुः आपादपीठश्रवणादेवादेवो नमो शिवम् तारकासुरवृत्तारक्षरक्षेत्रोच्चोचिरेः इत्युक्ताः पुराणेषु सर्वेषु
ईवाहवः पिशाचप्राप्यतेऽस्माभिर्योगीशमतिपावनम् पिशाचानानामहमाकम्पितोकिञ्चनस्य मे राक्षसानामभूतेन पिशाचास्तेऽधुना भवन् पिशाच
त्वयथास्मासुस्थिराभवन्ति शङ्कर तथा ऊरु कपासिन्धो हत्वा तन्तारकासुरम् इत्युक्तं दक्षश्चात्मानुवाच महेश्वर भविष्यति पिशाचत्वं भवत्वेव
सुरा इति इतीशवचनं श्रुत्वा पिशाचा हृष्टमानसाः तदुत्तरं विवेक्षन्तः कृताञ्जलिपुष्पाशिवमित्यादिवृक्षस्थलेषु कुलादीनां स्थिता यत्त्वानि
रातिम् वित्तभस्मालेषु भस्मालेषुमाचष्ट इति भस्मालेपयति न करोति तदा वष्ट इति शिव भस्मालेपयतीति भस्मालेपः अध्ययनेन वासः
तिवत् भस्मालेपो ज्ञानहेतुरित्या प्रष्टुं शिव इत्यर्थः शिवरहस्ये शिववचम् विभूतिदेवाः परमज्ञानकारणम् मया तत्क्रियते देव्यास्कन्दोद्ये

रमशानेष्वाकीजस्मरहरपिशाचास्महचराश्चिताभस्मालेपस्वगपि नृकोटीपरिकरः॥

रविवैदिकसिद्धिः तथा वभस्मधमरणस्वरूपज्ञानमावनीतिसेवकानां ज्ञापनार्थं न्ववभस्मालेप इत्यर्थः स्वरु नृकोटीपरिकर उर्व्वस्त्राः क
रोम्यदिशि संसिते वा मपरिकरस्ममूरुः इदं शिवस्य शिरोमाला त्वया कृतेति शेषः यथा महापराधिनस्त्वैकानतिकुरो राजा हत्वा तच्छिरासि
मालारूपेणा कृत्वा स्वाङ्गुणे भयप्रदर्शनार्थं स्थापयति तथा महेश्वरोपि कृता पराधानं वतुर्मुखाव प्रतिकल्पे हत्वा तच्छिरासाम्मालाङ्गु
त्वा स्वाङ्गुरे स्थापितवान्तामाला नष्टासुराः सर्वे सङ्कुरो यस्यालिका कृत्वा एवमेव सा पराधानं हत्वा तच्छिरासालां कृता स्वाङ्गु
रोपातयिष्यतीति भीतास्तिष्ठन्ति विविदिशिरोमालामहेश्वरेणा कृतेति भावः उक्तं शिवरहस्ये नन्दिकेश्वरवचनं ऊवेरस्यति हत्वा
विविदिशिरोमये वृत्तामाला महेश्वरः पातयत्यङ्गुरो देवा हृष्टाभीता भवन्ति अतिशयेन परदहनादिकं समुज्जितम् एवं यत्ते

शिवः
१२

चरित्रमेव न वनामापि स्मर्तृणां सुरुषाराणां शीलनमङ्गलं विषयविविधयवासना कलुषितमपि भवतु तथापि देवदत्तचरित्रप्रदं मंगल
मसि मंगलरूपेणा विभवंसीत्यर्थः अखिलातिनाम विविधरागं समस्तमपि नाम शिवशङ्करेणादि एव न वचरित्रमहात्मशा
नेतु शङ्करेणा पुनः पुनः नामापि ये स्मरन्ति ते इच्छितान् अपि भवन्तु तथापि वरदस्वभावस्त्वमंगलमेवास्मि मंगलस्वरूपेणा विभं
वतीत्याखण्डलार्थ उक्तं च शिवरहस्ये नन्दिकेश्वरस्य निवारणमुखेन अमंगलस्वभावोपि यदि स्मरति शङ्करम् तदा तद्दयेन नन्दिना
विभूतो भवेद्विदुः उमा महायोधा तस्मिन् दिव्यमंगलविग्रहः आविर्भूतो मंगलानि ददात्येव निरन्तरम् अमंगलोपि मनुजो ना

अमङ्गलं शीलनं वभवतु नामैव मखिलं तथापि स्मर्तृणां वरद परममङ्गलम्

सि॥ २५॥

प्रमाहेश्वरस्मरम् प्राप्नोति मंगलं नन्दिस्यत्यमेतन्मयोच्यते चरित्रे श्रीमहेश्वरस्य ये स्मरन्त्य
निभक्तिः ते प्राप्नुवन्त्यलेन मङ्गलमङ्गलापतिम् मङ्गलापतिना मानि चरित्राण्यपि सादरम् स्मरन्मंगलमाप्नोति
इच्छितान् अपि न संशय इति वृक्षस्थलेषु ननु वृक्षादिदेवास्महचरा इति कदम्बसहचरपदस्य सेवकत्वं मध्यमार्थ इति चेन्न
शिवरहस्ये दर्शनात् वृक्षोपेक्षा द्योदेवाः पिशाचास्ते महेश्वरः सेवकास्ततश्चास्य देवास्ते सहचरास्ततश्च तेषां महामये
पि राजा पिशाचसर्वेषां अम्बकस्त्रिपुराणकः तस्यैवानुवरास्ते सर्वे वृक्षविष्वादी यस्तुरा इतीति वृक्षाविष्वादी यश्च श्रीमहेश्व
रसेवका इत्यत्र न विवादस्तन्मात्मलमतिपदं विवेचनं ॥ २५ ॥

मनःप्रत्यक्चित्तेसविधमवधायान्नमरुतः प्रहृष्यजोमाराः प्रमदसलिलोत्सङ्गितदराः ॥
यदालोक्यात्सदंरुदश्वनिमज्यामृतमपेदधत्यन्नस्तत्वंकिमपियमिनस्तत्किलभवान् ॥२६

शिवः
१३

त्वमर्कस्त्वसोमस्त्वमसि पवनस्त्वं हुतवहस्त्वमापस्त्वम्योमत्वमुधरगिरा
त्मात्वमिति च ॥ परिच्छिन्नामेव न च यि परिगता विप्रतु गिरन् न विप्रस्त्वत्त
त्वं यमिह हियत्वन भवसि ॥ ३१ ॥

अर्थः अतएवाद्युद्धर्तुर्निवमेवमनुचितमित्युक्तं न हि किमुचितमिहाहृतत्वं तद्वस्तुन्यनविश्रोनजानीम यत्तत्त्वन्नभवसि सर्वात्मा शिव
ह्यादिश्रुतिवाक्यैस्सदाशिवसर्वात्मक इति ज्ञाने परिच्छिन्नामिति कथमिति भावः ॥२१॥ ६ ६ ६ ६

अथशब्दे ओङ्कारप्रतिपाद्यत्वं दर्शयति त्रयीमिति हेतुरादौ निजचरणाभोजनजननिरजशाभवननाभयप्रद ओमिति पदन्तः सच्चिदानन्दधनं गु
राव्यातीति शिवं गृणाति प्रतिपादयति कीदृशमोमिति पदम् समस्तम् अकारोकारमकारामकारान्धाव्यस्तम् अकाराकारोमकार इति प्रत्येकपदा
त्मकमिदम्यदक्षयम् शिवोपियोजनीयेत्वां कीदृशसमस्तमेकमेवाद्वितीयं स्वेत्यादिश्रुत्या प्रतिपादितम् व्यस्तमिन्नत्वेनोपासनार्थं प्रतिपादितम्
एवम्यस्तमोमिति पदं समस्तत्वांगृणातीति भावः त्रयीमित्यादिना रातदेव प्रतिपादयति त्रयीवेदत्रयं त्रिस्वोदिति जाग्रदाद्यन्तः करणावस्थाः
विभुवनभूर्भुवस्स्त्रीसु रात्रवमृदहरम्भवत्वाद्युपाधिभेदेन भिन्नत्वेन प्रतीयमानान् सतत्सर्वमकाराद्यैर्वर्णैरभिधेयम् अभिधाद्युपाप्रतिपा
दयन् व्यस्तमित्यर्थः तत्र मृदे जाग्रदवस्थाभूतो को भवत्येति चतुष्टयमकारार्थः यजुर्वेदस्त्वप्रावस्थाभूतलोको मृद्वेति चतुष्टयमकारार्थः

त्रयीतिस्वोदतीस्त्रिभुवनमथोत्रीनयिसुरानकाराद्यैर्वर्णैस्त्रिभिर्भिदधन्ती र्गोविहति॥
तुरीयन्नेधामध्वनिभिरवरुन्धानमशुभिस्समस्तं व्यस्तन्वांशरादगृणात्योमिति

पदम् ॥ २८ ॥ सामवेदः सुषुप्तवस्थास्वर्लोको हरश्चेति चतुष्टयमकारार्थः अयमर्थः शिवरहस्ये प्रसिद्धः एवम्यस्तं सर्वप्रपञ्चाका
काराव्यस्तन्वा मकारोकारमकारैर्व्यस्तमोमिति पदमभिधेयत्वांगृणातीति योजनाना तथातीर्णा विहतिविकारमात्राह तत्तुरीयम्भवत्वाद्युपा
धनाकात्मन बधामशिवामिधम्यरवृत्स्वरूपनवेति राहोद्विहार इति वद्रे उपचारेण व्यष्टी अराह भिरन्त्येः परिमिति भिरिति वाचत धनिभिर्वेदे
रवरुन्धानपि प्रतिपादयितुं मशक्यमपि त्वयथा कथं स्त्रियतिपाद्यमानं गृणाति प्रतिपादयति अवाह मनसो चराशवाभिधम्यरवृत्तिप्रति
पादयितुं मशक्यः सर्ववेदास्तस्मिन् प्रतिपादने शक्तिरुद्गारस्य वेदे कदेशभूतस्य सुतरामपि यद्यपि न सन्भावितान् तथापि कथं स्त्रियतिपादयत्यनन्य
गतिकमोमिति पदं शिवमित्यर्थः ॥ २८ ॥

शिवः
१४

अतः परमुक्तार्थमाधकानिजपयोग्यानि कानिचिद्विधानमात्याहः भवति हेदेवदिम्यैव भवाश्रय इदं पदमभिधानाद्युक्तममुष्मिन्नभिधानाद्युक्ते प्रवे
कम्यतिनामभुतिर्वेदः प्रविशति प्रवेष्टव्यो धकतया प्रवर्तते अपि शब्दात्तुस्मृतीति हासपुराणादिकमपि वेदा इति हासाः पुराणानि स्मृतयोपि
त्वन्नाममहिमानकीर्त्तयन्तीति भावः किन्नन्नामाद्युक्तमिति प्रश्ने उत्तरमवस्थादि भवन्त्यस्याश्चतुर्दश भुवनानीति भावः सर्वत्र भवति सर्वदा भव
तिसर्वभयं वा भवतीति भवः भृगाति हि नस्ति लोकान् प्रलयकाल इति शर्वः रुद्रसंसारः खडावयतीति रुद्रः रुद्राद्यार्थावह वस्त्वस्मत्कृतज्ञो
करूपश्रीरुद्राभावेऽनुसन्धेयाः पशुपतिः ब्रह्माद्याः पिपीलिकानायावत्तस्ते सर्वे पशवस्तेषाम्पतीरसकः उक्तश्च शिवरहस्ये पिपीलिकाना

भवशर्वो रुद्रः पशुपतिरथोऽस्महमहास्तथाभीमेशाना वितियदभिधानाद्युक्तमिदम्॥
अमुष्मिन् प्रत्येकम्यविवरति देवभुतिरपि प्रियायास्मै धाम्ने प्रणिहितं नमस्योस्मि भवते ॥ २९ ॥

ब्रह्माद्याः पशवः परिकीर्त्तिताः तस्यति श्रीमहादेवस्ततः पशुपतिश्चिव इति उग्रः रोगादिभिरनभिभवन्तीयः स्वपूजादिपराः सुखान्नाशयितुं को
धयुक्त इति वा महतामहं हृदयेन सह वर्तत इति सह महान् महादेवः भीमः शिवपराशुरवानाभयहेतुः ईशानः ब्रह्मापेदेऽदिसमस्तदेवशिक्ष
राकर्त्ता इति शब्दः उक्तान्यनामसङ्गाहकः यस्य नाममात्रं मपि सकलपुरुषार्थदशतुकीदृश इत्युक्तं तन्मात्राप्रणमिति प्रियायेत्यादिना प्रियाय
स्वभक्त्यर्थं प्रदत्तेन हिताय अस्मै सकलदेवदेवाय अतरावधा प्रवृत्तौ पेदेऽदि सकलामरशरणाय महेश्वराय हे भवविहितपूनाकरणा
शकौ केवलम्यर्क्येणावाघ्नतः कायव्यापारतिशयेन तिहिताकृतानमस्यानममृद्वियायेन सतथा पूजोपकरणसम्पादनेऽन्यशक्तो भूतान
मस्करोमीत्यर्थः २९

एवं संजात भक्ति विशेषेण मत्कार मेवावर्तयन् प्रमेय महा प्रभावभावावनेति नमोनेदिष्टायेति हे स्मरहरमन्मथनाशक प्रियदय प्रियवन य
हा प्रियवनेतादि सुखं स्ववरा परिभजन मन मस्य दानेन कुनोति नाशयति प्रियदवः तेदिष्टायात्पन्न निरुद्धवर्त्तने दविष्टायाति सुखमिति दूरात्सुदुरे
नदिहान्नि केवाभिधम्बु परात्पर चतस्रे ममाना नमरा विहाय विभूतिरूपा विभूयरोनेत्युक्तं च शिवरहस्ये क्षोदिष्टाया रोगरोगीयमेमहिष्टा
यमहोमहीयमे अरोगरोगीयमहोमहीयान् शतिश्रुति प्रतिपादितायेत्यर्थः हविनेत्र वविष्टाय रुद्रनाय यविष्टाय युवतमा यमध्यो विष्टाय
देव्यादि सम्बोधनमावर्त्तनीयं सर्वस्मै सर्वरूपाय नमः ननु सर्वरूपत्वेष्ट पटादिरूपत्वमपि स्यात् तथावविनाशित्वं स्यादित्याशङ्क्य सर्वस्याध्य

नमोनेदिष्टाय प्रियदवदविष्टाय च नमो नमः क्षोदिष्टाय स्मरहरमहिष्टाय च नमः ॥
नमोवविष्टाय त्रिनयनयविष्टाय च नमो नमः सर्वस्मै तेन दिदमिति सर्वाय च नमः ॥३०॥

क्षः तत्त्वेन तत्ततः सर्वा मेदाभावात् सर्वा विष्टानत्त्वेन सवी भेदमपदेशमात्रमविष्टमिन्त्यायाशयेन नमस्तुर्वत्राह तदिदमिति सर्वायेति तदप्रत्यक्षमिदं प्र
मक्षमित्यनेन प्रकारेणातिवर्त्तनीयं सर्वयत्रनदधि मिति सर्वस्तस्मै बहुव्रीहवन्मयदार्थ प्रधानत्वात् सर्वता तथा च सर्वा विष्टानभूतायेत्यर्थः सर्वा वि
ष्टानभूतत्वं शङ्कोर विरुद्धमेव उक्तं च शिवरहस्ये सर्वा विष्टानभूताय सर्वाय सकलात्मनेयोनमस्तुक्तिभावेन ज्ञात्वा तस्मै नमो नमस्तुत्यलमिति
विस्मरेण सर्वाय सर्व नियामकाय एतादृशाया प्रमेय विभवाय नमस्तुत्यर्थः ॥३०॥

शिवः
१५

अथ सूष्ट्यादिकर्तृत्वमर्थविशेषविशिष्टस्वशंकरस्यैवेत्याह बहुलरज इति विष्णोत्पन्नो विष्णो यत्ति निमित्तं बहुलं सत्त्वेक्षया समधिकं रजोयस्यत
स्मै उद्विक्तं सत्त्वे भवाय नमो नमः तस्या सत्त्वोद्विक्तो सत्त्वो जनानां सुखदुःखोत्तीति तथान्ते मृजय नमः तत्सहारे विष्णुसंहारि निमित्ते प्रवलतमसेह
राय नमः एवं सगुरान्ता निर्गुरान्ता मस्करोति प्रमहसीत्यादि निर्गतं चैगुरापयस्मात्तन्निष्ठैगुरापन्नस्मिन् तदर्थं निष्ठैगुरापयस्य दानार्थं मि

बहुलरजसे विष्णोत्पन्नो भवाय नमो नमो जनसुखदुःखते सत्त्वोद्विक्तो मृजय नमो नमो
मः ॥ प्रवलतमसे तत्संहारे हराय नमो नमः प्रमहसि पदे निष्ठैगुरापे शिवाय नमो
नमः ॥ ३१ ॥

त्यर्थः प्रमहसि प्रकृत्युभयानभिभूतमहो ज्योतिर्यत्र तस्मिन्पदे स्थाने स्थितायेति शेषः शिवाय सर्वोपाधिविनिर्मुक्ताय मरुलस्वरूपायेति वा
शिवमद्वैतं चतुर्थमन्यने इति श्रुतेः सत्त्वादिगुरानिष्टं पूर्वकं शिवसायुज्यप्राप्त्यर्थं शिवाय नमस्तुर्म इति भावः ॥३१॥

एवं स्वशक्त्या भगवन् संस्तुता भगवन् अतिस्वरूपस्य कथयन्त्यमन्त्रेतां वराणां मिश्रोपकान्तमुपसहरन्ता ह कशपरिणतीति हे वरद सर्वाभीष्टपदेन तव
सर्वसुराशिरोरत्नकान्तिस्वविनवरगाविविन्दयो मद्रक्तिर्विष्णुपुष्पोपहारमाधात्तु अपितवती भक्तिभावेन कथ्यन्ति स्तुतिः कृतान्तुमहेश्वरभक्त्य
शितकृपारा प्रवीतगणान् विज्ञाय तेषां मननं च नात्यवुद्धिमता मया ज्ञातुमशक्यत्वादिति भावः किं कृतार्पितवती ततः अमन्दीकृत्या नमस्य मम
रक्तत्वा इत्यमन्दीकृत्य स्वशक्त्या शिवस्तुतिरिति स्तुतौ प्रवर्त्य कीदृशम्या अद्वैतमननामे पकृत्या रागुरापरिपूर्णाः शिवस्तुतुरागवेदेव
नेरपि ति शेषमनवगताः अतएव ब्रह्मोपदेष्टादिभिरपि नावगताः किमुता न्यैरहन्त्वज्ञानवानेवेति सुतरां शिवस्तुतिकरगोऽशक्त एव अथ च

**कशपरिणतिचेतः क्लेशवश्यं कवेदं कचतवगुरासीमो लोधिनीशश्वद्विः ॥ इति
वकितममन्दीकृत्यमाम्भक्तिराधाहरदचररायोस्तेवाक्यपुष्पोपहारम् ॥ ३२ ॥**

तादृशशिवः कथम्यास्तोतव्य इति भयेन स्तुते निर्वर्तमानमित्यर्थः न तस्योक्तस्य कथयन् शङ्करगुरातामत्यल्पज्ञानवत्ज्ञानविषयत्वत्वेनाह कश
त्यापरिणतिः परिणको यस्य तत्क्ष इतरार्थविषयमित्यर्थः अतएव मम वेतो ज्ञानमल्पगुराविषयमित्यर्थः कीदृशचेतः क्लेशवश्यं एगद्विवाद्या
यत्र रागाद्यसेव्यदुविषयविषयमित्यर्थः अतएव त्वदीयान्न कृत्या रागुराविषयमदीयं ज्ञानमिति भावः गुराणां सीमागुराणां तमुन्लोधिनीशले
यस्याः सम्भ्रष्टमिदं विभूतिः एव आग्रादिदुर्विषयकोटिविषयमज्ञानं कृतिगमादिभिरप्यगम्या निष्पातवपरमाविभूतिः क्व अतस्तत्वाक
न त्वम्यात्पन्तमसम्भावितमेवेति वकितमिति योग्यं विशेषरा मिति भावः ॥ ३२ ॥

शिवः
१६

अतः परं सरस्वतीसम्प्राप्तलखनीत्रयोगि सकलसाधनापितवगुराणां न च गच्छतीत्याह अस्मिन्नेत्यादिना योजनिका स्पष्टा ॥ ३३ ॥ अतः पुष्पदन्तस्वकृता

असितगिरिसमं स्यात्कञ्जलंसिन्धुपात्रे सुरतरुवरशारवालेखनीपत्रमुर्वी ॥ लिख
नियदिगृहीत्वा शारदासर्वकालन्नदपितवगुराणां नमीशपारन्त्याति ॥ ३३ ॥ वपुः
प्राडर्भावाद्नुमितमिदं नम्रनिपरापरा रेन कापिक्षणमपि भवत्तत्रातवान् ॥
नमस्तु क्तसम्पत्त्यहमतनुयेऽप्रणतिमानितीशक्षन्मन्त्रदिदमपराधद्वयम
पि ॥ ३४ ॥ कश्यप उवाच ॥ एवं स्तुतो महादेवः कुरुणा सागरः प्रभुः ॥ गाणापत्यन्द
दौतस्मै तदेवाश्रितवत्सलः ॥ ३५ ॥ अमुरसुसनीन्दैरवितस्येनुमोलेर्ग्रथितगुराम
हिम्नो निर्गुरास्येश्वरस्य ॥ सकलगुरावरिष्टः पुष्पदन्ताभिधानोरुविरमलघुवृत्तै
स्तोत्रमेतच्चकार ॥ ३६ ॥ अहरहरनवधूजटेस्तोत्रमेतत्पठति परमभक्त्या शुद्ध
चित्तः प्रमान्यः ॥ स भवति शिवलोके रुद्रतुल्यः सदात्मा प्रचुरतरधनायः पुनवान्

पराधजालं क्षमयति वदन्महेश्वरगुराविन्दे कृतस्य प्रणामस्य माहात्म्यमनुवर्णयति वपुः प्राडर्भावादित्यादिना ॥ ३४ ॥ अथेदेस्तोत्रमपठितं सर्वभी
ष्टदायकमिति कश्यप उवाच तदेवाह न्यति अहरहेत्यादिना ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

कीर्तिमाश्च ॥ ३७ ॥

मुमुक्षुभिर्निवृत्तयोपास्यो महिम्नस्तव पादनीयोऽघोरपद्मप्रपन्न इत्याद्याह महेशादित्यादिना महेशादिति पंचमीपदैकदेशस्यानुकरणात्पाकारान्न
त्वात् नाशदोहिस्तोत्रस्य सञ्ज्ञात्वेन विनिर्मुक्तः अस्मिन्नामीयेष्टुक्तमित्यादावस्य वामशश्वत् महिम्नो न परास्तुतिरित्यपि पाठः अनन्यथाऽन्यथा
दिदृश्या पत्नेष्टोत्रमतिफलवितेन ॥ ३८ ॥ अथेदानीं शिवस्तुतिर्जैदितमिदं स्तोत्रं पठिते सत्त्वोरणीकादि महायागरत्नतुलादिसकलम

महेशान्नापरो देवो महिम्नो नापरास्तुतिः ॥ अघोरान्नापरो मन्त्रो नास्ति तत्त्वं गु
रोपरम् ॥ ३८ ॥ दीक्षादाननपत्नीर्थ होमयागादिकाः क्रियाः ॥ महिम्नस्तव
पाठस्य कलान्नाहनिषोऽशीम् ॥ ३९ ॥ ॥ इति श्रीशिवहस्ते सप्तमोऽंशः ॥
अथ नगं धर्वराजविरचितं महिम्नस्तोत्रं समाप्तम् ॥ ॥ शुभं भूयात्सदा

हृदानजपनप्रयागादिमहातीर्थस्नानपंचगव्यसेवादि समस्ततपोदीक्षादीनि च यच्छेतीत्याह दीक्षादानानीत्यादिना ॥ ३८ ॥ सऽथरे
खाङ्गविशालभालः शिवार्चनासादिनवाङ्गीतः अलेख्यकीर्तितकालकालो महीमदीक्षामतनोत्सृज्याम् ॥ १ ॥ ॥ इति श्रीमत्सकललोक
प्रसिद्धश्रीमद्वाङ्मयवराहमहोदधिप्रसूतसकलविधानिब्रूमन्मन्त्रसिंहमन्त्रपाध्यायतनुजेन रामकागर्भेन भूतेनाहोवलेन श्री
विश्वेश्वराणां परिभजने कनिष्ठानेन विरचितं श्रीमन्महोदधिसकलव्याख्या समाप्ता कल्पिता ॥ ॥ श्रीसन्त १८३३ श्रीवराहकृत १०११

शिवः
११